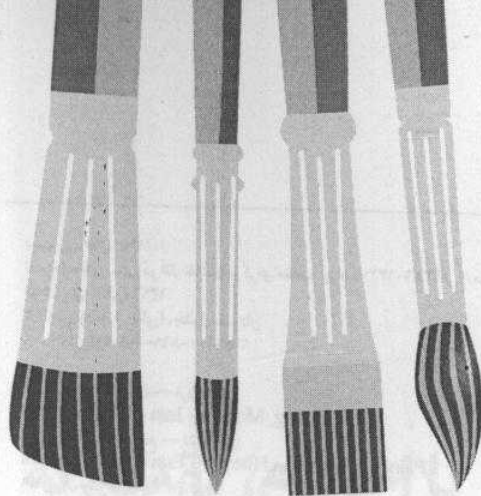

نقش مایه‌های سنتی نقاشان نوگرایی معاصر ایران

(۱۳۵۶-۱۳۳۲ ش)

مؤلف:

الناز دستیاری

سرشناسه :
عنوان و نام پدیدآور: نقش مایه‌های سنتی در آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران (۱۳۲۰-۱۳۵۶ ش) / مولف الناز دستپاری.
مشخصات نشر: تهران: نشر تعالی، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری: ۱۱۹ ص: مصور (رنگی)، جدول، نمودار.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۸۰-۱۸-۵ ریال ۱۵۰۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: نقاشی نوین — ایران — قرن ۱۴
موضوع: Painting, Modern— Iran — 20th century
موضوع: نقاشی ایرانی — تاریخ — تأثیر اروپا
موضوع: Painting, Iranian — History — European influences
رده بندی کنگره: ND ۹۸۵/۵۷ ۱۳۹۶
رده بندی دیویی: ۷۵۹/۹۵۵
نشر: کتابشناسی ملی: ۴۷۲۸۶۳۵

نقش مایه‌های سنتی در آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران (۱۳۲۰-۱۳۵۶ ش)

نویسنده: الناز دستپاری
صفحه‌آرایی: جعفر خدای
ناشر: تعالی
نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۶
شمارگان: ۲۰۰ نسخه
قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۸۰-۱۸-۵

نشانی دفتر انتشارات: تهران، میدان انقلاب، ابتدای جمالزاده
جنوبی، کوچه شهید رشتچی، پلاک ۱۵، واحد ۵
تلفن: ۷۶۹۱۲۰۴۵-۷۶۹۱۲۰۴۴
نشانی پست الکترونیک: taalibook@yahoo.com
نشانی اینترنتی: www.taalibook.com

پیش‌گفتار

دهه‌ی ۲۰ هجری شمسی را می‌توان آغاز تجربیات مدرنیستی در تاریخ نقاشی ایران در نظر گرفت. در این راستا نقاشان تحت عنوان نقاشان نوگرا توجه خود را به دستاوردهای مدرنیستی غرب معطوف کردند. از این گروه نقاشان، عده‌ای در صدد ایجاد پیوند میان نقش‌مایه‌های سنتی و دستاوردهای مدرنیستی غرب برآمدند. این روند تا حتی بعد از سال ۱۳۵۶ ش، هم قابل پیگیری است. این گونه که از شواهد برمی‌آید، رجوع نقاشان به نقش‌مایه‌های سنتی منحصرأ به نیت و خواست شخصی‌شان مربوط نبوده و دلایل متعددی برای دیگری در آن موثر بوده‌اند و این روند را تسریع کرده‌اند. همچنین این گونه به نظر می‌رسد که با بررسی اجمالی نمونه‌های تصویری موجود، می‌توان به دسته‌بندی منسجمی از آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران (۱۳۵۶-۱۳۲۰ ش)، دست یافت. به طور کلی، دو رویکرد فرم و محتوا در آثار، قابل تشخیص است. هدف نوشتار حاضر، بررسی چرایی و چگونگی دسته‌بندی بازتاب نقش‌مایه‌های سنتی در آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران (۱۳۵۶ - ۱۳۲۰ ش) می‌باشد. با توجه به نقش‌مایه‌های سنتی، که در بازه‌ی زمانی مورد نظر قابل پیگیری است، تا به امروز نیز ادامه دارد. پرداختن به روندهای هنری در سرزمین خودمان یک نیاز است و می‌تواند به نظرگاه‌های آینده کمک کند.

فهرست مطالب

۱۵	فصل اول: تاریخچه.....
۱۷	الف) کتاب‌ها.....
۱۸	ب) مقالات.....
۱۹	فصل دوم: تعاریف واژه‌ها.....
۲۱	نقش مایه.....
۲۱	سنت.....
۲۱	سنت در دیدگاه سنت‌گرایان.....
۲۲	نقش مایه‌های سنتی.....
۲۲	فرم.....
۲۲	موضوع.....
۲۵	فصل سوم: عوامل گرایش نقاشان نوگرای معاصر ایران (۱۳۵۰-۱۳۲۰ ش) به نقش مایه‌های سنتی.....
۲۷	مقدمه.....
۲۸	حمایت‌های دولتی.....
۲۹	نقش منتقدان و روشنفکران.....
۳۱	نقش رسانه‌ها.....
۳۳	تشویق استادان.....
۳۴	ایجاد گالری‌ها.....
۳۶	تأسیس دانشکده‌های هنری.....
۳۸	انجمن‌ها و گروه‌های هنری.....
۳۹	نمایشگاه هنرهای زیبای تهران و برگزاری بی‌ینال‌ها.....
۴۱	نمایشگاه‌ها و بی‌ینال‌های خارجی.....
۴۱	ایجاد موزه‌ها.....
۴۳	تأسیس کنون پرورش فکری کودکان.....
۴۷	فصل چهارم: نقش مایه‌های سنتی در آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران.....
۴۹	مقدمه.....
۵۰	نقش مایه‌های ایران باستان.....

۵۳	نقش مایه‌های دوران اسلامی
۵۳	هنرهای تصویری
۵۳	نگاره‌ها تا پیش از دوران زند و قاجار
۵۳	الف) رنگ
۵۶	ب) ریزه‌کاری و تزئین
۵۹	پ) چکیده‌نگاری
۶۱	ت) خط کنارنما
۶۴	ث) نقوش و عناصر نگارگری
۶۴	الف) یکره‌ی انسانی
۶۵	ب) گل‌ها
۶۷	ج) حیوانات
۶۹	مکتب خاص
۷۲	خط نوشتاری
۷۲	خط در کنار نقوش سنتی
۷۴	خط به عنوان عنصر پایه
۷۴	الف) به‌کارگیری خط بدون داشتن حربه‌ی خوشنویسی
۷۸	ب) به‌کارگیری خط با تجربه‌ی حربه‌ی ریزی
۷۹	پ) ارائه‌ی نقاشانه از خط
۸۰	سایر هنرها
۸۴	فرهنگ عامه
۸۸	مواد و متریال
۹۹	فصل پنجم: موضوع در آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران
۱۰۱	مقدمه
۱۰۲	مضامین ادبی
۱۰۳	مضامین مذهبی
۱۰۶	ب) اعتقادات مذهبی عامه
۱۰۸	اساطیر
۱۱۰	عکس‌های قدیمی
۱۱۲	چشم‌اندازهای جغرافیایی ایران و اقوام ایرانی
۱۱۲	اقوام ایرانی
۱۱۹	پیوست‌ها و منابع

مقدمه

جریانی که در هنر نقاشی دو قرن سیزدهم و چهاردهم هجری قمری در ایران آغاز شده بود، ریشه در قرن‌های پیشتر داشت. ملاقه و توجه به نقاشی رنگ و روغن اروپایی، از آغاز قرن یازدهم هجری قمری آن‌چنان اوج گرفت که روش سنتی نگارگری‌های صفوی را در مدتی کمتر از یک قرن از میدان خارج کرد و سببی تازه در ترکیب‌شده از نقاشی غربی و ایرانی را به‌وجود آورد، که بعدها به مکتب زند و قاجار مشهور شد. این شیوه، در عین رعایت موضوع و زمینه نقاشی ایرانی، از سایه روشن و پرسپکتیو و واقع‌گرایی نقاشی اروپایی برخوردار شد که نمایش حرکت فزاینده‌ی نقاشی ایران به جانب نقاشی واقع‌گرا بود. اساتید بزرگی که اسلاف کمال‌الملک بودند، با سرعتی آشکار قیود سنتی را کمتر و کمتر رعایت کردند، اما سهم کمال‌الملک در این میان، قاطعیت او در اخذ کامل فن و سنت نقاشی غربی بود. اما تمایل وی به این امر، بیش از آن‌که منحصر به نیت و خواست شخصی او مربوط شود، به دو زمینه‌ی اساسی بر می‌گردد: اول این‌که حرکت کلی تاریخ ایران در عصر قاجار با شدت تمام به سوی غربی شدن، مسافت و دوم، تمدن غرب با به استعمار در آوردن آسیا، به اوج تهاجم خود رسیده بود. (مک‌کمال، ۱۳۶۵: ۸-۱۰)

در آغاز دهه‌ی ۲۰ش، نقاشی معاصر ایران، تحت تأثیر نقاشی غربی، دست به تجربه‌های جدیدی زد. در این راستا نقاشانی تحت عنوان نقاشان نوگرا جریانی را ایجاد کردند که توجه روزافزون به دستاوردهای مدرنیستی نقاشی غرب را نشان می‌داد. همچنین تعدادی از این نقاشان، تلاش خود را به این مسئله معطوف می‌کنند که نقش مایه‌های سنتی به چه صورت قابلیت بازتاب در این جریان را دارد.

عوامل و دلایلی همچون، حمایت‌های دولتی مانند دفتر مخصوص فرح پهلوی و جشن

هنر شیراز، نقش منتقدان و روشنفکران، نقش مطبوعات، نقش رسانه‌ها، تشویق استادان، ایجاد گالری‌ها، تأسیس دانشکده‌ی هنرهای زیبا، تأسیس انجمن‌ها و گروه‌های هنری، تأسیس دانشکده‌ی هنرهای ترنینی، برگزاری بی‌ینال‌ها، شرکت در نمایشگاه‌ها و بی‌ینال‌های خارجی، ایجاد موزه‌ها و تأسیس کانون پرورش فکری کودکان، در رجوع نقاشان به نقش مایه‌های سنتی تأثیرگذار بود.

این گونه به نظر می‌آید، با توجه به فاصله‌ی موجود با بازه‌ی زمانی مورد نظر، می‌توان آثار را ده ده بررسی و دسته‌بندی کرد. در بررسی دوباره‌ی آثار خلق شده در سال‌های (۱۳۵۶-۱۳۶۰ ش)، توجه به شباهت‌ها و تفاوت‌ها می‌تواند راهگشا باشد. علاوه بر توجه به دلایل رجوع نقاشان نوگرای معاصر به نقش مایه‌های سنتی، بررسی چگونگی رجوع این نقاشان و تمهیدات به‌کار گرفته شده در این آثار نیز جالب توجه است.

با توجه به این که نوشتار حاضر، موضوع محور می‌باشد، نمونه‌های تصویری موجود و در دسترس، به صورت آلبوم تصویری، جمع‌آوری و در کنار هم قرار گرفته‌اند و سپس از طریق مشاهده و بررسی نمونه‌ها، اقدام به دسته‌بندی آثار شده است. با توجه به منابع موجود، حداکثر تلاش شده است که آثار و نقاشانی که به نظر می‌رسد بیشترین ارتباط را با موضوع طرح شده دارند، انتخاب شوند. زیرا یکی از دشواری‌های پژوهش و نقاشی معاصر ایران، این است که بسیاری از نقاشان نوگرا، در بازه‌ی زمانی مورد نظر، چنانچه دوره را آزموده‌اند.

با توجه به ادامه‌ی بازتاب نقش مایه‌های سنتی بعد از سال ۱۳۵۶ ش، ممکن است، نمونه‌هایی قابل ذکر برای موضوعات طرح شده وجود داشته باشند که به علت محدودیت تاریخی به ناچار کنار گذاشته شده‌اند.

(۱) چرا نقاشان نوگرای معاصر ایران (۱۳۵۶-۱۳۶۰ ش)، که در این کتاب مدنظر هستند، به نقش مایه‌های سنتی رجوع کردند؟

(۲) بازتاب نقش مایه‌های سنتی، در گزیده آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران (۱۳۵۶-۱۳۶۰ ش)، در این کتاب چگونه قابل بررسی و دسته‌بندی است؟

با توجه به مسایل مطرح شده، فرضیات زیر در مورد بازتاب نقش مایه‌های سنتی در گزیده آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران (۱۳۵۶-۱۳۶۰ ش) قابل بررسی است:

نقش مایه‌های سنتی در آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران

(۱) این گونه که از شواهد بر می‌آید، رجوع نقاشان به نقش مایه‌های سنتی منحصر به نیت و خواست شخصی‌شان مربوط نبوده و دلایل و عوامل دیگری نیز در آن موثر بوده‌اند و این روند را تسریع کرده‌اند. تحت‌تاثیر این عوامل است که شاهد بازتاب نقش مایه‌های سنتی در آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران (۱۳۵۶-۱۳۲۰ش) هستیم.

(۲) این گونه به نظر می‌رسد که با بررسی اجمالی نمونه‌های تصویری موجود، می‌توان بازتاب نقش مایه‌های سنتی در آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران (۱۳۵۶-۱۳۲۰ش) را تحت دو رویکرد کلی فرم و محتوای بررسی و دسته‌بندی کرد.

در بررسی و پژوهش آثار نقاشی نوگرای معاصر ایران، همواره با چالش‌ها و مشکلات پژوهشی متعددی روبه‌رو هستیم. که عمده‌ی آن‌ها، مربوط به زمینه‌ی تاریخ‌هنرنگاری نقاشی نوگرای معاصر ایران می‌شوند. یکی از این مشکلات، ریشه در پیش از زمان حاضر دارند، که امروزه، به صورت آشفتگی، در تاریخ‌هنرنگاری، نقاشی نوگرای معاصر ایران، بازتاب پیدا کرده‌اند. این مشکلات و چالش‌ها، از همان آغاز تجربه‌ی نوگرایی، در دهه‌ی ۲۰ش، قابل شناسایی و بررسی می‌باشند.

این گونه به نظر می‌آید، این مشکلات پژوهشی را، به صورت زیر می‌توان دسته‌بندی و بررسی کرد:

- عدم وجود منابع لازم (نوشتاری و تصویری)، درخصوص حراهای تاریخی نقاشی نوگرای معاصر ایران.

- پراکنده بودن اطلاعات تاریخی موجود، درخصوص نقاشی معاصر نوگرای ایران.

- کمبود منابع علمی- پژوهشی، در مورد نقاشی نوگرای معاصر ایران (تاکید بر بررسی نقاشان و منتقدین معاصر ایران، بر خاطره‌نگاری به جای انجام پژوهش‌های علمی)

در این کتاب می‌توان بازتاب نقش مایه‌های سنتی در آثار نقاشان نوگرای معاصر ایران (۱۳۵۶-۱۳۲۰ش) را در دو گروه نقش مایه‌های ایران باستان و نقش مایه‌های دوران اسلامی (۱۱ه.ق.-

۱۱ه.ق.) جای داد. چنانچه از بررسی اجمالی آثار بر می‌آید، رجوع نقاشان به نقش مایه‌های دوران اسلامی بیشتر بوده که می‌توان آن را به صورت نگاره‌ها تا پیش از دوران زند و قاجار، مکتب خاص، خط نوشتاری، سایر هنرها، فرهنگ عامه و مواد و متریال دسته‌بندی کرد. در این کتاب

تلاش شده است با بررسی آثار، در جهت پاسخ‌گویی به ابهامات گام برداشت. همچنین لازم به ذکر است چه بسا آثار و نقاشانی وجود داشته باشند که در این پژوهش مورد بررسی قرار نگرفته‌اند اما با رجوع به چارچوب ارزیابی شده، می‌توان آن‌ها را در این دسته‌بندی لحاظ کرد.

الناز دستیاری

بهار ۱۳۹۶

www.ketab.ir

